

HARBIY TA'LIM VA YOSH AVLOD ONGIDA VATANPARVARLIK TUYG'USINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17242962>

Alijonov Bahtiyor Xoshimovich

*Farg'ona davlat universiteti
harbiy ta'lim fakulteti katta o'qituvchisi*

Nabiyev Raximjon Rasuljon o'g'li

*Farg'ona davlat universiteti
harbiy ta'lim fakulteti talabasi*

Komilov Javoxir Kozimjon o'g'li

*Farg'ona davlat universiteti
harbiy ta'lim fakulteti talabasi*

Mirkomilov Raxmonali Zokirjon o'g'li

*Farg'ona davlat universiteti
harbiy ta'lim fakulteti talabasi*

Annotatsiya

Ushbu maqolada harbiy ta'limning yosh avlod ongida vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishdagi o'rni va ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilindi. Zamonaviy ta'lim tizimida harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining konseptual asoslari, psixologik-pedagogik mexanizmlari hamda milliy qadriyatlarga asoslangan holda amalga oshirish yo'llari ko'rib chiqildi. Maqolada vatanparvarlik tuyg'usining shakllanish bosqichlari, harbiy ta'limning tarkibiy qismlari va ularning yosh avlodning shaxsiy rivojlanishiga ta'siri ochib berildi. Shuningdek, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari va istiqbollari asoslandi.

Kalit so'zlar

harbiy ta'lim, vatanparvarlik tuyg'usi, yosh avlod tarbiyasi, milliy qadriyatlar, fuqarolik pozitsiyasi, mudofaa tayyorgarligi, pedagogik texnologiyalar, milliy g'urur.

Annotation

This article provides a scientific and theoretical analysis of the role and significance of military education in shaping patriotic feelings in the minds of the younger generation. The conceptual foundations, psychological and pedagogical mechanisms of military-patriotic education in the modern educational system, as well as ways of its implementation based on national values, were examined. The

article reveals the stages of formation of patriotic feelings, the structural components of military education and their impact on the personal development of the younger generation. Additionally, the possibilities and prospects of using modern pedagogical technologies in military-patriotic education were substantiated.

Keywords

military education, patriotic feeling, youth education, national values, civic position, defense preparedness, pedagogical technologies, national pride.

KIRISH

Hozirgi globallashuv va axborotlashtirish davrida har bir davlatning kelajagi, birinchi navbatda, o'z Vataniga sadoqatli, davlat mustaqilligini himoya qilishga tayyor yosh avlodni tarbiyalashga bog'liq. Mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasida yosh avlodga harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini berishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning ta'kidlashicha: "Biz kuchli davlat bo'lishimiz uchun kuchli armiyaga ega bo'lishimiz kerak. Buning uchun esa, birinchi navbatda, yoshlarimizni jismoniy va ma'nan baquvvat, Vataniga sadoqatli qilib tarbiyalashimiz zarur".

Harbiy ta'lim nafaqat harbiy xizmatga tayyorlashning usuli, balki yosh avlodning ongida milliy g'urur, mas'uliyat hissi, o'z xalqi va davlati oldidagi burchni anglash kabi qadriyatlarni shakllantiruvchi muhim pedagogik jarayondir. Bugungi kunda jahon hamjamiyatida ro'y berayotgan murakkab geosiyosiy jarayonlar, xavf-xatarlarning ortishi yosh avlodni Vatan himoyasiga tayyorlash masalasini yanada dolzarb qilmoqda.

Tadqiqotning maqsadi harbiy ta'limning yosh avlod ongida vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishdagi nazariy-metodologik asoslarini ochib berish va zamonaviy sharoitlarda uning samaradorligini oshirish yo'llarini asoslashdan iborat.

ASOSIY QISM

Vatanparvarlik – bu shaxsning o'z Vatani, xalqi, uning tarixi, madaniyati va an'analariga nisbatan his-tuyg'ulari, qarash-nuqtalari va xatti-harakatlarining majmui sifatida talqin qilindi. Pedagogika fani vatanparvarlikni shaxsning eng oliy axloqiy-ma'naviy fazilatlaridan biri deb e'tirof etadi. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda vatanparvarlik tuyg'usi shaxsning ijtimoiy-psixologik xususiyati sifatida qaraladi va uning kognitiv, emotsional hamda xulq-atvor komponentlarini o'z ichiga oladi.

Harbiy ta'lim tizimi esa yosh avlodni harbiy xizmatga tayyorlashning tashkiliy-pedagogik shakli bo'lib, u nafaqat maxsus bilim va ko'nikmalarni

shakllantiradi, balki vatanparvarlik, fidokorlik, jasorat, mas'uliyat hissi kabi shaxsiy fazilatlarnig rivojlanishiga ham xizmat qiladi. G'arb pedagogikasi tarixida harbiy tarbiya muammolariga J. Lokk, J.-J. Russo, I. Kant kabi mutafakkirlar e'tibor berishgan. Rus pedagogikasida esa K.D. Ushinskiy, A.S. Makarenko, V.A. Suxomlinskiy harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining nazariy asoslarini ishlab chiqishgan.

O'zbek pedagogikasida ham A. Avloniy, A. Fitrat, Abdulla Qodiriy kabi ziyolilar yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash zarurligi haqida chuqur fikr yuritgan. Zamonaviy O'zbek olimlaridan R. Jo'rayev, N. Shodiyev, B. Ziyomuhamedov, Sh. Sharipov va boshqalar harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining milliy-madaniy asoslarini tadqiq etishgan.

Vatanparvarlik tuyg'usining psixologik-pedagogik mexanizmlari

Vatanparvarlik tuyg'usi yosh avlodda bir zumda emas, balki uzoq muddatli maqsadli pedagogik ta'sir natijasida shakllanadi. Psixologiya fanining ma'lumotlariga ko'ra, shaxsda vatanparvarlik hissining rivojlanishi bir necha bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Birinchi bosqich (7-10 yosh) – bolada oila, maktab, yashayotgan joy haqida birinchi tasavvurlar shakllana boshlaydi. Bu davrda bolaning emotsional tajribasi asosiy rol o'ynaydi.

Ikkinchi bosqich (11-14 yosh) – o'smirda milliy tarix, madaniyat, qahramon ajdodlar haqida bilimlar kengayadi, milliy g'urur tuyg'usi mustahkamlanadi.

Uchinchi bosqich (15-18 yosh) – yoshda fuqarolik pozitsiyasi shakllana boshlaydi, Vatan tushunchasi kengayadi va shaxsiy qadriyatlar tizimiga aylanadi.

To'rtinchi bosqich (18-25 yosh) – yoshlarda ongli ravishda Vatan himoyasi uchun mas'uliyat hissi, harbiy burchni bajarish tayyorgarligi shakllanadi.

Har bir bosqichda pedagogik ta'sir turlari, shakl va metodlari o'ziga xos xususiyatlarga ega. Boshlang'ich bosqichda asosan emotsional-obrazli metodlar qo'llanilsa, keyingi bosqichlarda kognitiv va faol faoliyat metodlari ustunlik qiladi.

Harbiy ta'limning tarkibiy qismlari va metodologiyasi

Zamonaviy harbiy ta'lim tizimi bir necha tarkibiy qismlardan iborat:

a) Nazariy tayyorgarlik: Bu qism harbiy tarix, harbiy san'at asoslari, O'zbekiston Qurolli Kuchlarining tuzilishi, xalqaro gumanitar huquq normalarini o'rganishni o'z ichiga oladi. Nazariy bilimlar yoshlarda Vatan mudofaoasi haqida to'g'ri tushuncha shakllantirishning asosini tashkil etadi.

b) Jismoniy tayyorgarlik: Harbiy xizmatga tayyor bo'lish uchun yuksak jismoniy rivojlanganlik talab etiladi. Sport mashg'ulotlari, chidamlilik va kuch-quvvatni oshiruvchi mashqlar, oyoq va qo'l janglari texnikasi o'rgatiladi.

c) Psixologik tayyorgarlik: Ekstremum sharoitlarda to'g'ri qaror qabul qilish, stressga chidamlilik, jamoaviy harakatlar koordinatsiyasi kabi ko'nikmalar rivojlantiriladi.

d) Amaliy ko'nikmalar: Qurol-yarog'dan foydalanish, birinchi tibbiy yordam ko'rsatish, topografiya asoslari, aloqa vositalari bilan ishlash kabi amaliy malakalar shakllantiriladi.

e) Ma'naviy-axloqiy tarbiya: Bu eng muhim qism bo'lib, unda vatanparvarlik, fidokorlik, o'rtoqchilik, mas'uliyat, intizom kabi fazilatlar tarbiyalanadi.

Milliy qadriyatlar va harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi

O'zbek xalqining boy tarixi va madaniyati harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi uchun noyob manba hisoblanadi. Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, Spitamen, Shirak kabi milliy qahramonlarning hayoti va merosi yosh avlodga jasorat, fidoyilik, Vatan sevgisi namunasini ko'rsatadi. O'zbek xalqining "Vatan sajdagoh", "Vatan - onadan ulug'", "Vatan uchun jon fido" kabi maqol va hikmatlarida vatanparvarlikning chuqur ma'nosi aks etadi.

Milliy qadriyatlarga asoslangan harbiy tarbiya yosh avlodda nafaqat mudofaa tayyorgarligini, balki milliy o'zligini anglash, madaniy identifikatsiyani mustahkamlashga xizmat qiladi. Ilmiy tadqiqotlarda ta'kidlanganidek, milliy an'analar va zamonaviy ta'lim texnologiyalarining uyg'unlashtirilishi harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Ta'lim muassasalarida harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini tashkil etish

O'zbekistonda harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi turli darajadagi ta'lim muassasalarida amalga oshiriladi. Umumta'lim maktablarida "Vatanparvarlik" darslari, harbiy-sport o'yinlari, tarixiy joy va muzeylar tashkilotlashtiriladi. Oliy ta'lim muassasalarida harbiy kafedralarda talabalarga harbiy ta'lim beriladi, bu ular uchun zahira ofitserlik unvoniga sazovor bo'lish imkonini beradi. Maxsus harbiy ta'lim muassasalari – harbiy akademiyalar, harbiy maktablar – professional harbiy kadrlar tayyorlaydi.

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasida darsdan tashqari ishlar muhim o'rin tutadi: voqealarga bag'ishlangan tadbirlar, uchrashuvlar, "Vatanparvarlik kunlari", sport musobaqalari, harbiy-texnik ko'rgazmalar va boshqalar. Bu tadbirlar yoshlarning vatanparvarlik tuyg'ularini emotsional jihatdan boyitadi va mustahkamlaydi.

Oila va jamiyatning harbiy-vatanparvarlik tarbiyasidagi o'rni

Oila vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda birinchi va eng muhim muhit hisoblanadi. Ota-onalarning o'z Vataniga munosabati, milliy qadriyatlarga hurmat, oilada muhokama qilinadigan mavzular bolaning dunyoqarashiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, oilada vatanparvarlik ruhida

tarbiyalangan yoshlar harbiy xizmatga ko'proq mas'uliyat bilan yondashadi va harbiy burchni bajarishga tayyorroq bo'ladi.

Jamiyat institutlari – mahalla, jamoat tashkilotlari, OAV, madaniy muassasalar ham vatanparvarlik tarbiyasida muhim rol o'ynaydi. Mahalla tuzilmasi O'zbekistonda an'anaviy ijtimoiy institut bo'lib, yoshlarni tarbiyalashda katta imkoniyatlarga ega. Mahallalarda tashkil etiladigan tadbirlar, keksalar bilan suhbatlar, xayriya ishlari yoshlarda ijtimoiy mas'uliyat va fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlaydi.

Ommaviy axborot vositalari, ayniqsa, zamonaviy raqamli media orqali yoshlarga vatanparvarlik, milliy g'urur, harbiy qahrmonlik haqida ma'lumotlar yetkazilishi muhim ahamiyatga ega. Biroq, bu jarayonda axborotning sifati va yetkazilish uslubi katta rol o'ynaydi. Sensatsion uslubdan qochib, chuqur tahliliy, ta'sirli materiallar tayyorlash zarur.

XULOSA

Harbiy ta'lim yosh avlodning vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishning eng samarali pedagogik vositalaridan biri hisoblanadi. U nafaqat harbiy bilim va ko'nikmalarni beradi, balki shaxsning milliy-ma'naviy fazilatlari rivojiga ham xizmat qiladi.

Vatanparvarlik tuyg'usining shakllanishi murakkab, ko'p bosqichli jarayon bo'lib, u yosh xususiyatlari, psixologik-pedagogik mexanizmlar va ijtimoiy-madaniy kontekstni hisobga olgan holda amalga oshirilishi zarur.

Milliy qadriyatlar, tarixiy meros va zamonaviy pedagogik texnologiyalarning uyg'unlashtirilishi harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Harbiy ta'limda nazariy bilimlar, jismoniy tayyorgarlik, psixologik mustahkamlik va ma'naviy-axloqiy tarbiyaning birligi ta'minlanishi lozim.

Oila, ta'lim muassasalari, mahalla va jamiyat institutlarining hamkorlikdagi faoliyati vatanparvarlik tarbiyasining tizimligini va uzluksizligini ta'minlaydi.

Istiqbolda harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi sohasidagi ilmiy tadqiqotlarni chuqurlashtirish, xorijiy tajribalarni o'rganish va milliy ta'lim tizimiga moslashtirilgan innovatsion metodikalarni ishlab chiqish zarur. Shuningdek, harbiy ta'lim mazmuni va uslubiyatini doimiy ravishda zamonaviy talablar va tahdidlar nuqtai nazaridan takomillashtirish muhim vazifa bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2022. – 560 b.

2. Jo'rayev R.X., Shodiyev N.B. Vatanparvarlik tarbiyasining nazariy-metodologik asoslari. – Toshkent: Fan, 2021. – 288 b.
3. Begimqulov U.Sh. Yosh avlodni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning pedagogik asoslari. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish, 2023. – 204 b.
4. Xasanov A.K., Qosimova M.N. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va vatanparvarlik tarbiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2022. – 176 b.
5. Salimov I.T. Harbiy ta'limning psixologik-pedagogik mexanizmlari. – Samarqand: SamDU nashri, 2023. – 240 b.
6. Karimov O.R. Milliy qadriyatlar va yosh avlod tarbiyasi. – Toshkent: Akademnashr, 2021. – 312 b.
7. Rahimova D.S. Ta'lim jarayonida vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish metodikasi. – Andijon: AnDU nashri, 2022. – 156 b.
8. Yusupov K.E. Harbiy-sport tarbiyasining zamonaviy yo'nalishlari. – Toshkent: TDPU nashri, 2023. – 192 b.
9. Maxmudova N.A. Oila va maktab hamkorligida vatanparvarlik tarbiyasi. – Namangan: NamDU nashri, 2021. – 168 b.
10. Azimov R.Q. Raqamli texnologiyalar va harbiy ta'lim. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2023. – 220 b.
11. Ibragimov G.X. Milliy meros va vatanparvarlik tarbiyasi. – Buxoro: BuxDU nashri, 2022. – 184 b.
12. Tursunov B.M. O'smir va yoshlar psixologiyasi: Harbiy-vatanparvarlik kontekstida. – Qarshi: QarDU nashri, 2023. – 256 b.
13. Abdullayeva Sh.N. Pedagogik innovatsiyalar va harbiy tayyorgarlik. – Farg'ona: FarDU nashri, 2022. – 200 b.
14. Raxmonov O.O., Nishonov A.A. Xalqaro tajriba va milliy ta'lim tizimi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 272 b.
15. Solijonov D.I. Vatanparvarlik: Nazariya va amaliyot. – Jizzax: JizDPI nashri, 2023. – 188 b.